

A születéskor várható élettartam területi különbségei

A tartalomból

- 1 Bevezető
- 1 Országos irányzatok
- 2 Területi különbségek
- 3 Nők és férfiek közötti különbségek
- 3 Kerületi különbségek Budapesten

Bevezető

A várható élettartam a demográfiában használt más mutatókhoz hasonlóan hipotetikus mutató, ami azt mondja meg, hogy az adott évben született vagy egy bizonyos életkort már elért személyek hány életévét remélhetnek akkor, ha a vizsgált év halandósági viszonyai tartósan megmaradnának. A mutató hipotetikus jellege abból adódik, hogy állandónak feltételezi az életkor és nemek szerinti halandóságot, ami a valóságban gyakran évről évre változik, így a várható élettartam értékei is a halandóság javulásával emelkednek, illetve romló halandósági viszonyok mellett csökkennek. Ezért egy-egy kiemelt év vizsgálata mellett a várható élettartam hosszabb távú trendjeit is bemutatjuk, ami megbízhatóbb képet ad a halandósági viszonyok alapvető változásáról.

A területi különbségek vizsgálatánál fontos alapelv annak elemzése, hogy az egyes területi egységek várható élettartam-mutatói mennyiben követik az országos trendet, illetve, hogy a vizsgált időszak alatt csökkentek vagy növekedtek a különbségek az ország területi egységei között. A fő hangsúlyt a 2009. évi területi különbségek bemutatására helyezzük, emellett a rendszerváltás (1990) és a legutóbbi népszámlálás éve (2001) alapján az elmúlt közel két évtized időbeli trendjei is jellemezhetők. Területi egységként a megyéket választottuk, Budapest esetében a kerületi különbségeket is bemutatjuk az elmúlt három év adatai alapján.

Országos irányzatok

2009-ben a születéskor várható átlagos élettartam mindkét nem esetében az eddig számított legmagasabb érték volt: a nőknél 77,9, a férfiaknál 70,1 év. 1990-hez viszonyítva a nőknél 4,2 évvel, a férfiaknál ennél nagyobb mértékben, 5 évvel emelkedett a mutató értéke. Ennek eredményeként az 1990. évi 8,6 évről 7,8 évre mérséklődött a nemek közötti különbség. A nők és férfiak születéskor várható élettartamában 1994-ben volt az eddig mért legnagyobb különbség, 9,4 év, ehhez viszonyítva a nemek közötti eltérés 1,6 évvel mérséklődött az elmúlt másfél évtizedben.

A halandóság javulásának mértéke nem volt egyenletes, így a születéskor várható átlagos élettartam emelkedésének dinamikája is eltérő volt az elmúlt közel két évtizedben. Az 1990-es években, különösen 1993 után, nagyobb mértékben emelkedett a várható élettartam értéke, mint az ezredfordulót követően, így összességében az 1990 és 2009 közötti teljes emelkedés közel kétharmada a 1990–2001 közötti időszakra esik, és csak valamivel több, mint egyharmada a 2001 óta eltelt évekre. A nemeket tekintve

annyi a különbség, hogy a nőknél inkább az 1990-es években, a férfiaknál viszont az elmúlt öt évben (2005–2009) volt jelentősebb az emelkedés. Így az utóbbi időszakban a nőknél nem egészen 1 évvel, míg a férfiaknál közel 1,5 évvel emelkedett a születéskor várható átlagos élettartam.

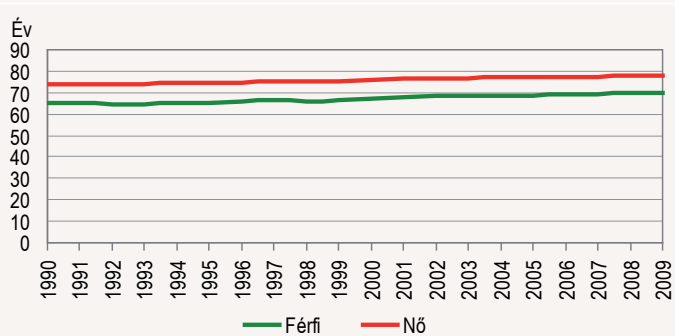
Születéskor várható átlagos élettartam nemek szerint

1. tábla

Év	Férfi	Nő	Női többlet (év)
1990	65,1	73,7	8,6
1994	64,8	74,2	9,4
2001	68,2	76,5	8,3
2009	70,1	77,9	7,8

1. ábra

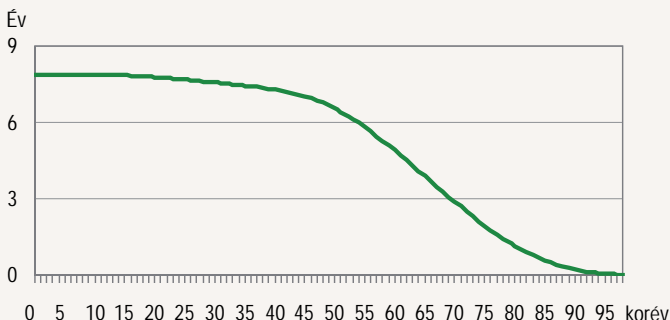
A férfiak és nők születéskor várható átlagos élettartama, 1990–2009

Az életkor emelkedésével kezdetben lassan, majd az idősebb életkorokban egyre gyorsabban mérséklődnek a nemek szerinti különbségek. 2009-ben a születéskori 7,8 éves női többlet a 45. életkorban 7 évre, majd a 65. életkorban 3,9-re csökken, vagyis a születéskori érték felére. Azok a férfiak, akik megélik a 81. születésnapjukat, már csak 1 évvel rövidebb életévre számíthatnak (5,8 év), mint hasonló korú nő társaik (6,8 év).

A nők várható élettartam-többlete életkor szerint, 2009

2. ábra

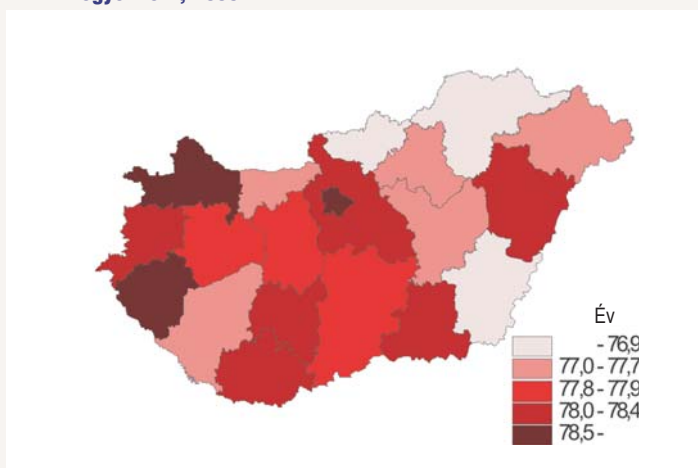
Területi különbségek

A vizsgált időszak egészét tekintve az ország valamennyi megyéjében emelkedett a születéskor várható átlagos élettartam. Ennek mértéke azonban az országos trendhez hasonlóan, időszakonként és nemenként különböző volt, így a megyék sorrendjében is történtek változások. Mindemellett a már hagyományosnak tekinthető nyugati és észak-keleti országrészek közötti halandósági különbségek fennmaradtak.

2009-ben a nőknél Győr-Moson-Sopron megyében volt a legmagasabb a születéskori várható élettartam, közel egy évvel meghaladva az országos átlagot, ezt követte Budapest, Zala, Hajdú-Bihar és Vas megye a rangsorban. A legalacsonyabb értékekkel Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád, Békés és Komárom-Esztergom megyék rendelkeztek, 1–1,5 évvel elmaradva az országos átlagtól. A nőknél viszonylag kicsi a szóródás mértéke, a legmagasabb és a legalacsonyabb megyék között 2,5 év volt a különbség a születéskori várható élettartamban, és ez az érték mérsékelten csökkenő irányzatot mutat az elmúlt közel két évtizedben.

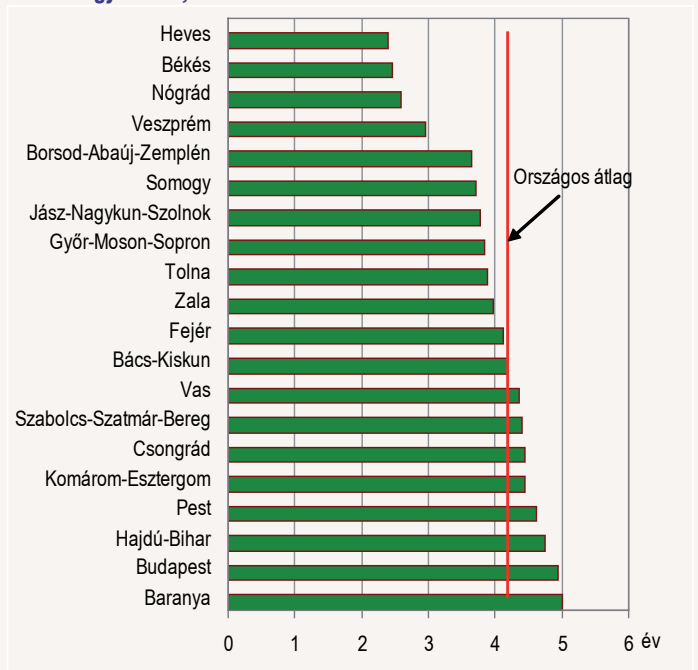
3. ábra

A nők születéskor várható átlagos élettartama megyénként, 2009

4. ábra

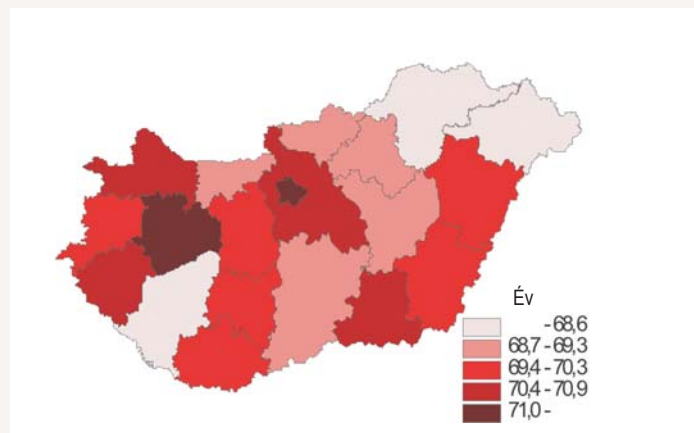
A nők születéskor várható átlagos élettartam-emelkedése megyénként, 1990 és 2009 között

A megyék rangsorának változásában Heves, Baranya, valamint Budapest érdemel figyelmet. 1990-ben még Heves megyében volt a legmagasabb a nők születéskor várható átlagos élettartama, 2001-ben a negyedik, 2009-ben pedig az országos átlag alatti értékkel a tizennegyedik helyet foglalta el a megyei rangsorban. Ez abból adódott, hogy Heves megyében volt legkisebb (2,4 év) a születéskori várható élettartam emelkedése 1990 óta. Baranya és Budapest ezzel szemben a legdinamikusabb emelkedést produkálták az 5, illetve 4,9 évvel, így jelentősen előbbre kerültek a rangsorban. Az átlagosnál nagyobb volt az emelkedés mértéke még Hajdú-Bihar, Pest, Komárom-Esztergom, Csongrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Vas megyékben. A legalacsonyabb emelkedés Heves megye mellett Békés, Nógrád, Veszprém és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben volt.

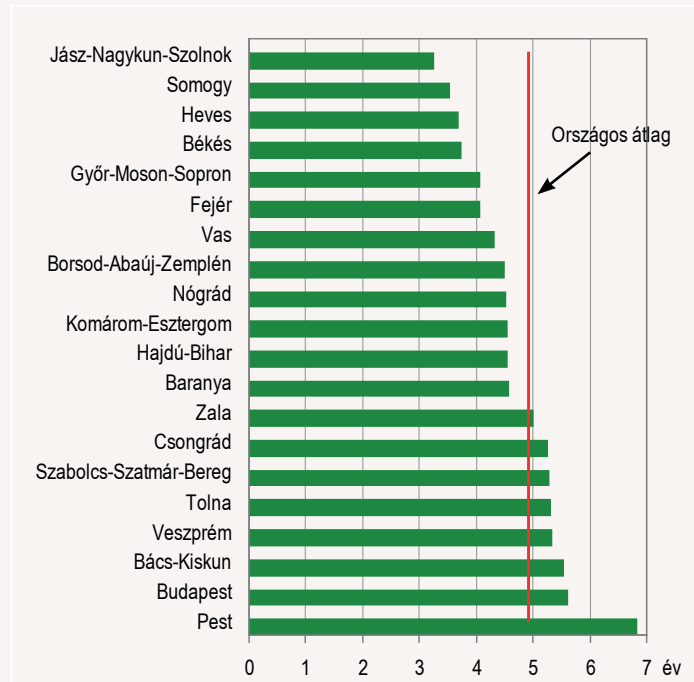
5. ábra

A férfiak születéskor várható átlagos élettartama megyénként, 2009

6. ábra

A férfiak születéskor várható átlagos élettartam-emelkedése megyénként, 1990 és 2009 között

A férfiak esetében ettől eltérő képet kapunk. 2009-ben a fővárosi férfiak remélhették a legmagasabb születéskori várható élettartamot az országos átlagot 2 évvel meghaladó értékkel, majd Veszprém, Győr-Moson-Sopron, Csongrád, Zala, és Pest megyék következnek a rangsorban. A legalacso-

nyabb értékkel Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Somogy, Komárom-Esztergom, Jász-Nagykun-Szolnok és Heves megyék rendelkeztek 1,3–2,2 évvel elmaradva az országos átlagtól. A nőkkel szemben a férfiaknál jóval nagyobb a születéskori várható élettartam megyék közötti szóródása: 4,1 év a különbség a legmagasabb és a legalacsonyabb érték között, és az elmúlt közel két évtizedben ez a különbség növekedett.

A megyék rangsorában 1990-hez képest a főváros átvette a vezető szerepet Győr-Moson-Sopron megyétől, Veszprém pedig a hetedik helyről a másodikra lépett elő 2009-ben. Az átlagosnál dinamikusabb várható élettartam emelkedés miatt Pest, Csongrád és Bács-Kiskun megyék férfi lakossága ugyancsak előkelőbb helyet foglal el a rangsorban. A legkisebb növekedés Jász-Nagykun-Szolnok, Somogy, Heves és Békés megyékben tapasztalható, hátrább kerültek a férfiak születéskor várható élettartamának sorrendjében. Érdemes megemlíteni Szabolcs-Szatmár-Bereg megye esetét, ahol a férfiaknál az egyik legalacsonyabb a születéskori várható élettartam értéke, de az ezredfordulót követően itt volt a legdinamikusabb az emelkedés: az országos átlagot képviselő 1,9 évhez képest 2,8 év.

2. tábla

Születéskor várható átlagos élettartam nemenként a település népességnagysága és jellege szerint, 2009

Népességnagyság-kategória, település jellege	(év)		
	Férfi	Nő	Női többlet
–999	68,0	76,7	8,8
1 000–1 999	68,6	77,1	8,4
2 000–4 999	68,9	77,0	8,1
5 000–9 999	69,3	77,1	7,8
10 000–19 999	70,3	78,0	7,7
20 000–49 999	70,5	77,6	7,1
50 000–99 999	71,4	79,0	7,6
100 000–299 999	71,3	78,9	7,6
Budapest	71,9	78,7	6,8
Összesen	70,1	77,9	7,8
Ezen belül:			
Városok	70,4	78,1	7,7
Községek	68,6	77,0	8,4

A területi elemzések egy sajátos eszköze, amikor az ország településeit nem földrajzi elhelyezkedésük, hanem az ott élő lakosság száma vagy a település közigazgatási jellege (város-község) szerint vizsgáljuk. A születéskor várható átlagos élettartamban ebben a tekintetben is markáns különbségek érzékelhetők. Mindkét nem esetében igaz, hogy minél kisebb a település lélekszáma, annál kedvezőtlenebb a halandóság és alacsonyabb a várható élettartam. 2009-ben az ezer fő alatti településeken az országos átlaghoz képest a nők 1,2 évvel, a férfiak 2,1 évvel kevesebb életévre számíthattak születésükkor. A legkedvezőbb életfeltételeket az ötven és százezer lélekszám közötti városok nyújtják, mivel mindkét nem esetében itt a legmagasabb a születéskori várható élettartam, a nőknél 1,1, a férfiaknál 1,3 évvel meghaladva az országos átlagot. Általában igaz, hogy a városi lakosság magasabb élettartamot remélhet, mint a községekben élők: 2009-ben ez a többlet a nőknél 1,1, a férfiaknál 1,8 év volt a városokban élők javára.

Nők és férfiak közötti különbségek

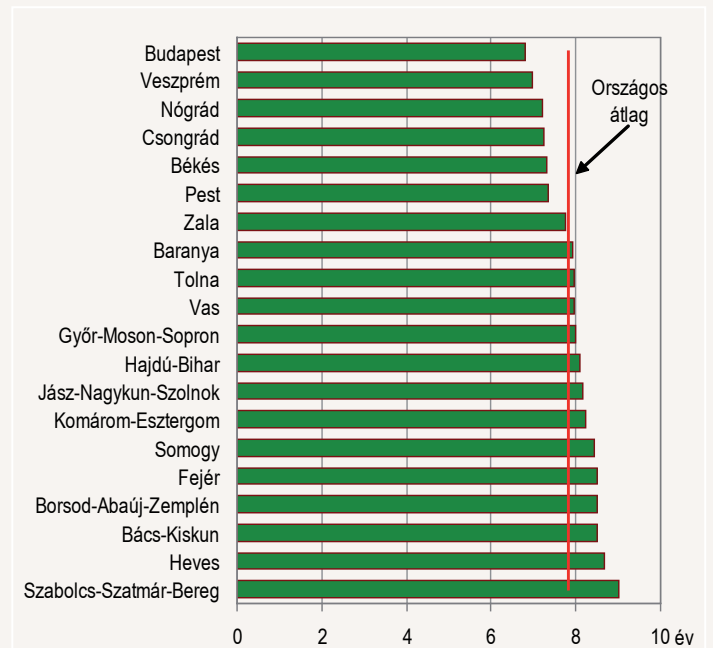
A két nem várható élettartama közötti különbségek alapvetően biológiai, genetikai és életmódbeli tényezőkre vezethetők vissza. A nők halandósága valamennyi életkorban kedvezőbb a férfiakénál, a különbségek mértéke

azonban időben változó, és ez lényegesen befolyásolhatja a várható élettartam nemek szerinti alakulását. Az országos adatok szerint a halandóság mindkét nembeli javulásával és a várható élettartam emelkedésével párhuzamosan mérséklődtek a nők és férfiak közötti különbségek az elmúlt közel két évtizedben. Nemzetközi adatok is többnyire azt igazolják, hogy minél magasabb egy ország lakosságának várható élettartama, annál kisebbek a nemenkénti különbségek. Kisebb területi egységekre azonban ez a megállapítás nem feltétlenül igaz.

2009-ben Budapesten volt a legkisebb (6,8 év) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a legnagyobb (9,0 év) a különbség a nők és férfiak születéskor várható átlagos élettartama között. A fővárosban mindkét nem tekintetében az országosnál kedvezőbb, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében pedig az egyik legkedvezőtlenebb a mortalitás és a várható élettartam helyzete. A főváros mellett Veszprém, Nógrád, Csongrád, Békés és Pest megyékben volt kisebb, és Szabolcs-Szatmár-Beregen kívül Heves, Bács-Kiskun és Borsod-Abaúj-Zemplén megyékben nagyobb a nemek közötti különbség az országos átlaghoz képest. A meglepetést ebben az esetben Nógrád és Békés megye jelenti, ahol mindkét nemnél az országos átlagnál alacsonyabb a születéskori várható élettartam, de ez viszonylag alacsony nemek közötti különbséggel párosul.

7. ábra

A nők születéskor várható átlagos élettartam-többlete a férfiakéhoz képest megyénként, 2009

Tovább bonyolítja a képet, hogy az országos trenddel ellentétben nem minden megyében csökkent a nemek közötti várható élettartam különbsége 1990-hez képest. Ide tartoznak Baranya, Somogy, Fejér, Vas, Hajdú-Bihar és Jász-Nagykun-Szolnok megyék, ahol a nemek közötti különbségek emelkedését az okozza, hogy az országos irányzattal szemben a nők születéskor várható élettartama nagyobb mértékben nőtt, mint a férfiaké. A születéskor várható átlagos élettartam nagysága, időbeli változása és a nemek szerinti különbségek alakulása között annyira összetett a kapcsolat, hogy nehéz egyértelmű összefüggést vagy törvényszerűséget felfedezni a megyei szintű adatok alapján.

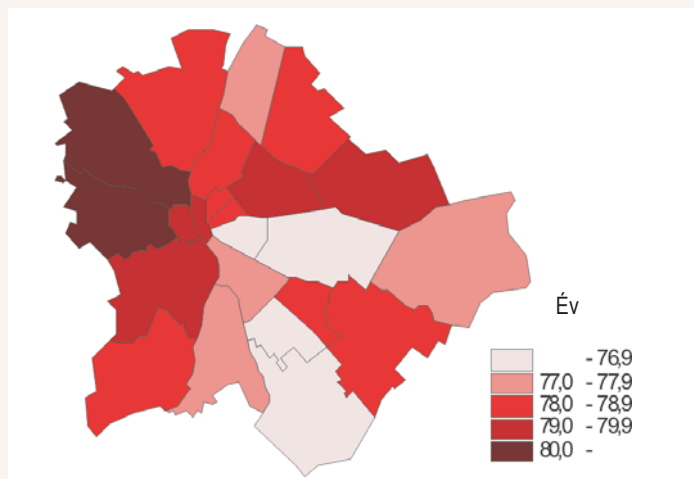
Kerületi különbségek Budapesten

A fővárosi halálozások számát kerületre és nemek szerint életkorokra bontva viszonylag kevés halálestet kapunk a halandósági táblák összeállításá-

hoz. Egy-egy év eredményei alapján a kerületek sorrendje, illetve a szélső értékek eltéréseinek nagysága esetleges és gyakran változhat. Ezért elemzésünkben az elmúlt három év (2007, 2008, 2009) átlaga alapján jellemezzük a Budapest kerületeiben élők születéskor várható átlagos élettartamát.

A nők születéskor várható átlagos élettartama Budapest kerületeiben, 2007–2009

8. ábra

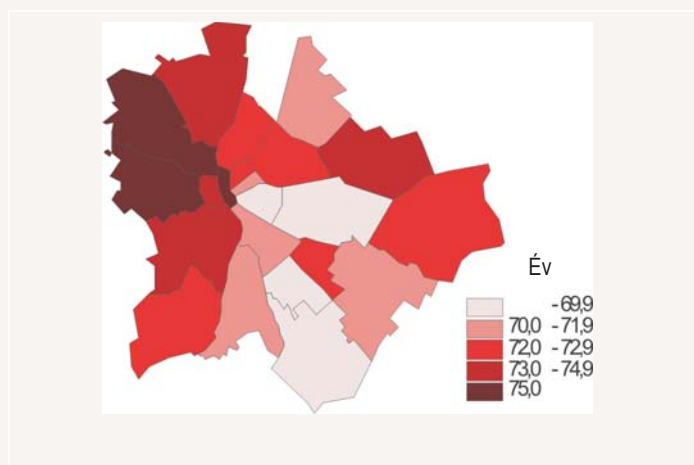

Az eredmények szerint a legmagasabb és legalacsonyabb várható élettartam értékek mind a nőknél, mind a férfiaknál ugyanazon kerületben találhatók. Mindkét nem esetében a II., V. és a XII. kerület lakosai remélhetik a legmagasabb, a XXIII., a VIII., a XX. valamint a X. kerületben élők pedig a legalacsonyabb élettartamot születésükkor. A szélső értéket képviselő II.

és XXIII. kerület között a nőknél 6,4, a férfiaknál 8,2 év a különbség. A II. kerületi nők 82,2 évnyi születéskor várható élettartama megfelel az EU-27 2007. évi átlagának, a férfiak 77,2 éves élettartama pedig valamivel magasabb annál. Csak a II. kerületre jellemző, hogy az itt élő férfiak magasabb élettartamot remélhetnek születésükkor, mint a legalacsonyabb várható élettartamú kerületek női lakosai. A nemek közötti különbségek ugyancsak a legmagasabb várható élettartamú kerületek között a legkisebbek, így az V. kerületben élő nők átlagosan 4,3 évvel magasabb élettartamot remélhetnek, mint az itt élő férfi lakosok, a VII. kerületben viszont ez a többlet 7,5 év a nők javára.

9. ábra

A férfiak születéskor várható átlagos élettartama Budapest kerületeiben, 2007–2009

További információk, adatok (linkek):

[stADAT-táblák: \(Területi adatok\)](#)

[stADAT-táblák: \(Hosszú idősorok\)](#)

Elérhetőségek:

ferenc.kamaras@ksh.hu

Telefon: (+36-1) 345-6565

[Információs szolgálat](#)

Telefon: (+36-1) 345-6789

www.ksh.hu